

METODICKÝ LIST PRO UČITELE: REFORMACE A PROTIREFORMACE

K pracovnímu listu můžete pro některá cvičení využít pomocný text (viz příloha na konci metodického listu pro učitele).

Úkoly si můžete libovolně vybírat. Není možné (a ani žádoucí) v jednom vyučovacím bloku (hodině) zvládnout celý pracovní list. Při výběru jednotlivých úkolů přihlížejte k možnostem vašich žáků ve třídě.

Úkol č. 1) Správné odpovědi: III.; 1528; první; Adam Václav Těšínský; statut; řemeslníci; Těšíně; šest

Úkol č. 2) Řešení osmisměrky: **Sedliště, Nýdek**, Prašivá, Bystřice nad Olší, **Dolní Marklovice, Guty, Albrechtice, Řepiště**, Grůň, Hřava. Tučně vyznačené spadají do období reformace/protireformace (tzn. 15. - 18. století). Pro mladší žáky je možno názvy obcí vypsát a žáci je pak hledají v osmisměrce. Je možno rovněž lokalizovat dřevěné kostely na mapě.

Úkol č. 3) Internetové zdroje, kde lze najít požadované informace můžete hledat kromě internetové encyklopedie Wikipedie také na stránkách Hradycy.cz a Drevenekostely.ic.cz (viz zdroj u úkolu č. 3).

Úkol č. 4) Pokud kostely navštívíte se žáky, je možno určit přímo na základě pozorování. Jinak najít na internetu (encyklopedie Wikipedia) a určit. Informace do kartičky je možno získat také z internetu.

Řešení: 1) Nýdek; 2) Guty; 3) Sedliště; 4) Marklovice; 5) Řepiště; 6) Albrechtice

Úkol č. 5) Žáci vyhledávají odpověď v pomocném textu (viz příloha). Starší žáky vedeme k hledání zdůvodnění, diskuzi. Jak peníze i v dnešní době „hýbou světem“?

Řešení: Vedl totiž velmi okázalý život, měl spoustu dluhů a tyto problémy zřejmě způsobily, že přestoupil do katolického tábora. Marnivý a ctižádostivý kníže se ustavičně nacházel ve finanční tísní. Císař-

ský dvůr ve Vídni mu v ní sice pomohl, zároveň však šikovně využil jeho situaci a svou pomoc podmínil tím, že se kníže odvrátí od lutherské víry.

Úkol č. 6) Tento úkol je vhodný spíše pro starší žáky. Lze využít např. odkazů viz zdroje k úkolu č. 6, ale můžete i jiné. Pokud máte ve třídě i věřící žáky, je možno je nechat pohovořit o projevech jejich víry.

Úkol č. 7) Ideální je kostel se žáky navštívit. Pokud by to nebylo možné, pak lze pracovat s odkazy uvedenými u zdrojů k úkolu č. 7.

Řešení: a) šifra: Luterský milostivý kostel Ježíše Krista. Je to vždy ob jedno písmeno (začíná se od předu a jak se dojde do konce, tak znovu od předu, ale o jedno písmeno posunutí).

b) například lze najít na Wikipedii (viz odkaz ve zdrojích)

e) baroko (protestantsky střízlivé)

Úkol č. 8) Úkol je vhodný pro starší žáky. Odkaz je u zdrojů k úkolu č. 8.

Úkol č. 9)

Řešení spojovalky: 1 - C - a; 2 - B - c; 3 - D - b; 4 - A - d.

Úkol č. 10) Spíše pro starší žáky. Vedeme žáky k odpovědi: Živá víra. Víra v Boha jako pevný bod v životě, spojený s nadějí. Lidé, kteří takto praktikovali víru, dokázali vytrvat a nezradit ani v těžkých chvílích. Diskutujeme o formálnosti víry X opravdovosti víry.

Úkol č. 11) Řešení: 1) Kámen na Rovnici v Ustroniu 2) Janův oltářní stůl v Bielsku-Białé; 3) Kostel na Szymkowie ve Wiśle Bukowé; 4) „Vyznání“ v Horní Líštné; 5) Lesní kostel v Jaworzu; 6) Do víry v Ostřím; 7) Zakámen v Nýdku na Czantoryji; 8) Památník na Goduli v Komorní Lhotce; 9) Kostelíky v Dolní Lomné.

Mapka viz odkaz ve zdrojích k úkolu č. 11. Možno pracovat i s Google mapou, kde již jsou jednotlivá místa vyznačena (vhodnější pro mladší žáky), mapku najdete zde: <http://lesnekoscioly.beskidy.pl/index.php?go=mapa>

Úkol č. 12) Žáci mohou místa sami navštívit, nebo na některá naplánujte společnou výpravu. Zajímavé je využít GPS, pokud máte k dispozici. Je možno zadat žákům jako několikaměsíční projekt, žáci navštěvují místa např. s rodiči. Lze také pracovat se zdroji přímo ve třídě (zdroje viz odkazy k úkolu č. 12). Popisy obrázků jsou na stránce http://pl.wikipedia.org/wiki/%22Le%C5%9Bne_ko%C5%9Bcio%C5%82y%22_ewangelickie_w_Beskidach (viz také zdroje).

Řazení obrázků za sebou:

1) „Kamień“ na Równicy w Ustroniu; 2) Stół ołtarzowy „Jan“ w Bielsku-Białej; 3) Kościół na „Szymkowie“ w Wiśle Bukowej; 4) „Spowiedzisko“ w Lesznej Górnej; 5) Leśny kościół w Jaworzu; 6) „Do wiary“ w Ostrem; 7) Zakamień w Nydku na Czantorii; 8) Godula w Ligotce Kameralnej; 9) „Kościółki“ w Łomnej Dolnej.

ZDROJE K JEDNOTLIVÝM ÚKOLŮM:

Úkol č. 3)

ŠEBETOVSKÝ, Josef. *Dřevěné kostely* [online]. 2007-2012 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://drevenekostely.ic.cz>
ČÍŽEK, Jiří. *Hrady.cz* [online]. 1995-2013 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.hrady.cz/>

Úkol č. 4)

Všechny obrázky jsou z Wikipedie a obr. 1, 3, 4, 5 a 6 jsou pod licencí Creative Commons. Obr. 2 je volné dílo.

1) Nýdek: CZESIL. Nydek-kosciol. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 3.9.2006 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Nydek-kosciol4.jpg>

2) Guty: QUASINKA. Guty Corpus Christi. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 6.3.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Guty_Corpus_Christi.JPG

Za tajemstvím lesních kostelů

3) Sedliště: CZESIL. Sedliste-kosciol. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 9.9.2007 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Sedliste-kosciol2.jpg>

4) Marklovice: CZESIL. Marklowice dolne-kosciol. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 3.9.2007 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Marklowice_dolne-kosciol2.jpg

5) Řepiště: CZESIL. Repiste-kosciol. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 9.9.2007 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Repiste-kosciol2.jpg>

6) Albrechtice: CZESIL. Olbrachcice-kosciol. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 10.9.2007 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Olbrachcice-kosciol2.jpg>

Úkol č. 6)

Katolík nebo protestant?. In: *Skh-olomouc.cz* [online]. 2011 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://www.skh-olomouc.cz/clanky/149-katolik-nebo-protestant>

Křesťanství: Protestantství. In: *Svetova-nabozenstvi.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://www.svetova-nabozenstvi.cz/protestantstvi/>

Protestantismus. In: *Iencyklopedie.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://www.iencyklopedie.cz/protestantismus/>

Úkol č. 7)

Obrázek kostela:

WOJCIECHOWSCY, Marek a Ewa. Cieszyn. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 12.2.2006 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Cieszyn_57.jpg

Dějiny Ježíšova kostela. In: *Jezisuvkostel.estranky.cz* [online]. 9.6.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://www.jezisuvkostel.estranky.cz/clanky/dejiny-kostela/dejiny.html>

ŠTĚPÁNEK, Jan, P. Luterský milostivý kostel Ježíše Krista. *Hrady.cz* [online]. 8.3.2006 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://www.hrady.cz/?OID=3938>

QUASINKA. Ježíšův kostel v Těšíně. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 10.3.2013 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Je%C5%BE%C3%AD%C5%A1%C5%AFv_kostel_v_T%C4%9B%C5%A1%C3%ADn%C4%9B

Za tajemstvím lesních kostelů

Úkol č. 8)

SPRATEK, Daniel. Které duchovní proudy ovlivnily evangelíky na Těšínsku. In: *Sceav.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://sceav.cz/index.php/cs/z-historie/440-ktere-duchovni-proudy-ovlivnily-evangeliky-na-tesinsku?start=4>

Úkol č. 9)

Jan Muthman: Jan Muthman. *Jeziusvkostel.estranky.cz* [online]. 11.7.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://www.jezisuvkostel.estranky.cz/clanky/osobnosti/muthman.html>

Johann Adam Steinmetz: Johann Adam Steinmetz. *Jeziusvkostel.estranky.cz* [online]. 15.6.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://www.jezisuvkostel.estranky.cz/clanky/osobnosti/steinmetz.html>

Jan Liberda (i zdroj fotky): Jan Liberda. *Jeziusvkostel.estranky.cz* [online]. 9.7.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://www.jezisuvkostel.estranky.cz/clanky/osobnosti/liberda.html>

Jiří Sarganek: Jiří Sarganek. *Jeziusvkostel.estranky.cz* [online]. 6.7.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://www.jezisuvkostel.estranky.cz/clanky/osobnosti/sarganek.html>

Úkol č. 11)

Mapka: Slask cieszynski-Mapa Těšínska. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 30.4.2009 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Slask_cieszynski-Mapa_T%C4%9B%C5%A1%C3%ADnska.png

Úkol č. 12)

Pro informace:

Lešné kostioly. Miejsca tajnych nabożeństw ewangelickich w Beskidzie Śląskim. Bielsko-Biała 2009.

PILCH, M., „Lešné kostioly“ w *Beskidach*, „Ewangelik“ 2008, nr 2, s. 67-74.

Obrázky jsou ze stránky: „Lešné kostioly“ ewangelické w Beskidach. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 1.4.2013 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/%22Le%C5%9Bne_ko%C5%9Bcio%C5%82y%22_ewangelickie_w_Beskidach

Autorem všech obrázků je Michal Pilch. Obrázky jsou dostupné pod licencí Creative commons a ve shodě s podmínkami GNU Licencji Wolnej Dokumentacji

Konkrétně (řazeno shora dolů):

Obr. 1: PILCH, Michal. „Kamień“ na Równicy w Ustroniu. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 28.7.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Lesne_koscioly_01.jpg

Obr. 2: PILCH, Michal. Stół ołtarzowy „Jan“ w Bielsku-Białej. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 28.7.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Lesne_koscioly_02.jpg

Obr. 3: PILCH, Michal. Kamień ołtarzowy na „Szymkowie“ w Wiśle Bukowej. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 28.7.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Lesne_koscioly_03.jpg

Obr. 4: PILCH, Michal. „Spowiedzisko“ w Lesznej Górnej. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 28.7.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Lesne_koscioly_04.jpg

Obr. 5: PILCH, Michal. Lešny kościół w Jaworzu. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 28.7.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Lesne_koscioly_05.jpg

Obr. 6: PILCH, Michal. „Do wiary“ w Ostrem. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 28.7.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Lesne_koscioly_06.jpg

Obr. 7: PILCH, Michal. „Zakamień“ na zboczu Czantorii w Nydku. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 28.7.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Lesne_koscioly_07.jpg

Obr. 8: PILCH, Michal. Godula w Ligotce Kameralnej. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 28.7.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Lesne_koscioly_08.jpg

Obr. 9: PILCH, Michal. „Kościółki“ w Łomnej Dolnej. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 28.7.2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Lesne_koscioly_09.jpg

Za tajemstvím lesních kostelů

PŘÍLOHA:

REFORMACE A PROTIREFORMACE NA TĚŠÍNSKU

Dědičné knížectví, léno českého krále, spravovala až do svého vymření (1290 – 1653) knížata z rodu Piastovců. Po smrti kněžny Alžběty Lukrécie (1653) svěřil císař Ferdinand III., jako držitel České koruny, odumřelé léno svému synu Ferdinandu IV., který byl zvolen německým, uherským a českým králem. Po jeho smrti v r. 1654 se stali habsburští císaři bezprostředními vládci země (1654–1722); až Karel VI., poslední mužský potomek Habsburků, předal knížectví jako léno a přední državu v Rakousku knížeti Leopoldovi Lotrinskému, jehož potomkové měli tento kraj v držení až do konce první světové války. Těšínská knížata do velké míry byla suverénními panovníky (i když formálně od roku 1339 spadala pod vládu českého krále). Tuto poměrně velkou nezávislost zdejší vládců často využívali, např. (pokud je mi známo) nevydali nějaké protižidovské nařízení a splnění nařízení královských nebo císařských proti Židům buď zcela ignorovali nebo alespoň co nejdéle protahovali jejich uskutečnění. Také v době útlaku evangelíků se dosti často snažili zmírnit dopady císařských nařízení (ne žeby Piastovci byli zvlášť tolerantní, ale dělali to z ryze hospodářských důvodů). Těšínská větev Piastovců vládla zde až do roku 1653, kdy zemřela poslední Piastovna, kněžna Alžběta Lukrécie. Těšínsko pak jako odumřelé léno připadlo českým králům (tehdy už Habsburkům).

Evangelická církev na Těšínsku existuje v různých organizačních formách nepřetržitě od první poloviny 16. století až dodnes. Přestože v době české reformace bylo Těšínsko již součástí českého státu, husitské myšlenky se zde uplatnily jen v omezené míře. Naproti tomu vůči reformaci Lutherově o sto let později se obyvatelé těšínského knížectví postavili kladně.

Myšlenky reformace se začaly na Těšínsko šířit už za života Martina Luthera. Roku 1528 se reformace dostala do Těšína a šířila se tak rychle, že františkáni město dobrovolně opustili již r. 1536 a dominikáni

v r. 1545. Někteří z nich přijali myšlenky reformace a stali se prvními pastory v zemi. Během poručnictví nad vévodou Václavem II. (1540–1579) vykonávaného jeho matkou Annou a Janem z Pernštejna a Helfštýna se reformace šířila rychle. Kolem roku 1550 byl celý kraj evangelický. Kníže těšínský Václav Adam z rodu Piastů se stal horlivým stoupencem reformace a dal evangelíkům první církevní zřízení a bohoslužebný řád. Kolem roku 1570 bylo novým učením zasaženo skoro celé knížectví.

Země zažila během svého protestantského období výrazný kulturní a hospodářský vzestup, došlo ke kolonizaci Beskyd, bylo postaveno mnoho kostelů. Roku 1568 obdrželo Těšínské Slezsko od knížete Václava III. Adama Těšínského první církevní řád. Za jeho vlády se Těšínském knížectví rozšířilo luterství, k němuž se přiklonil i sám kníže. V roce 1597 od nového knížete Adama Václava Těšínského privilegium, že „na věčné časy nebudou v kostelích a školách drženi žádní jiní služebníci než ti, kteří jsou augsburského vyznání„.

V roce 1610 však kníže Adam Václav přestoupil ke katolicismu. Vedl totiž velmi okázalý život, měl spoustu dluhů a tyto problémy zřejmě způsobily, že přestoupil do katolického tábora. Marnivý a ctižádostivý kníže se ustavičně nacházel ve finanční tísní. Císařský dvůr ve Vídni mu v ní sice pomohl, zároveň však šikovně využil jeho situaci a svou pomoc podmínil tím, že se kníže odvrátí od **lutherské víry**. Adam Václav nařídil vyhnání evangelických kněží z Těšína a věrným přikázal návrat do katolické církve. Tato nařízení však nevymáhal s nijak velkou rozhodností. Navíc jeho pravomoc pronásledovat evangelíky nesahala na vesnice, kde všechna práva evangelíkům zůstala. Třicetiletou válkou (1618–1648) bylo knížectví hodně postiženo. Několikrát bylo zničeno jak katolickým, tak i protestantským vojskem. Obyvatelstvo bylo decimováno hladem a epidemiemi. Válka

Za tajemstvím lesních kostelů

přivedla knížectví na pokraj ekonomického zhroucení, proto knížectví dalších 100 let stagnovalo a Těšínsko ocitl na okraji hospodářského života.

Obyvatelstvo se proti změně víry bránilo všemi prostředky a odvolávalo se na Rudolfovu majestát z roku 1609 a privilegium jeho otce. Roku 1611 museli všichni pastoři a učitelé v knížecích městech zemi opustit. Syn Adama Václava, Fridrich Vilém, poslední legitimní mužský piastovský kníže, pokračoval v rekatolizaci. Zemřel po 8-leté vládě a na trůn se dostala jeho starší sestra Alžběta Lukrécie. Ta sice v protireformaci pokračovala, nesažala však k tvrdým opatřením vůči obyvatelstvu, které bylo navíc zkoušeno 30-letou válkou. Druhý násilný útlak protestantů, častokrát přerušovaný 30-letou válkou, začal rozkazem purkrabího Hannibala von Dohna ze dne 13.9. 1628. Na jeho základě byla uzavřena řada protestantských kostelů v zemi, a to i násilím. V roce 1629 se těšínská občané, kteří neutekli na Slovensko nebo do Halíče, pod nátlakem přihlásili ke katolické církvi.

Poslední Piastovna, kněžna Alžběta Lukrécie (1625-1653) byla však Habsburky donucena vydat Náboženský statut (1629) zaměřený proti evangelíkům. Evangelické kostely měly být na Těšínsku zavřeny a evangeličtí kněží vyhnáni. Kostely byly skutečně zavřeny, avšak evangeličtí kněží s vědomím kněžny na Těšínsku zůstali, většinou se živili jako řemeslníci. Kněžna k tomu přispěla i tím, že vydala městu listinu stvrzující, že se na věčné časy zavazuje, aby protestant obdržel měšťanské právo a aby mu bylo povoleno kupovat domy. Po bitvě na Bílé hoře roku 1620 byla v Čechách a na Moravě právně zlikvidována všechna nekatolická vyznání. Ve Slezsku však protireformace takto tvrdý kurs nenabrala – zdejší evangelíci nebyli postaveni mimo zákon, byla jim zaručena jistá míra svobody, jež byla na mezinárodní úrovni stvrzena vestfálským mírem r. 1648. Slezská knížata luterského vyznání v Břehu,

Lehnici, Münsterbergu a Olešnici, jakož i město Vratislav, mohla užívat práv a privilegií, která nabyli před třicetiletou válkou. Díky zvláštní přímluvě švédské královny Kristíny nebyli šlechtici ani jejich poddaní nuceni kvůli víře opustit zemi a nesmělo jim

být bráněno v návštěvě evangelických kostelů, které ležely mimo hranice těchto knížectví. Evangelíkům bylo dále dovoleno vystavět si na vlastní náklady za městy Hlohov, Javor a Svídnice tzv. „kostely míru,“. Jelikož při vestfálských vyjednáváních nebylo možno nalézt shodu ve všech věcech, které se týkaly náboženství, bylo švédskému králi vyhrazeno oprávnění zastupovat a bránit evangelíky poddané císaři.

Vestfálský mír povolil luterské šlechtě ve Slezsku a jejím poddaným praktikovat v tichosti své náboženství a ušetřil je nuceného exilu. Věřící mohli soukromě provozovat ve svých domech bohoslužby. Na těchto domácích bohoslužbách byl nezřídka používán kancionál těšínského rodáka Jiřího Třanovského, nazvaný „Cithara sanctorum,“. Roku 1652 dokonce obyvatelé Těšína obdrželi ke svým bohoslužbám malou hřbitovní kapli, již si sami vybudovali. Další snahy protestantských občanů jak u císaře v Praze, na zasedání knížat v Řezně, tak u saského kurfiřta byly marné. I po vestfálském míru je však císař při každé příležitosti utiskoval. Podařilo se mu prosadit zrušení 656 protestantských kostelů a tam, kde nebyla evangelická vrchnost, bylo obyvatelstvo proti násilné rekatolizaci bezbranné.

Po smrti Alžběty Lukrécie pro urychlení rekatolizace císař Ferdinand III. ustanovil náboženskou komisi. Ta během necelého měsíce na přelomu března a dubna roku 1654 uzavřela 49 evangelických kostelů v Těšínském knížectví. Veřejná bohoslužba tak ustala, nikoliv však shromažďování evangelických věřících. Ta probíhala tajně v beskydských lesích, kde bohoslužby konali lesní kazatelé. Když císař viděl, že úspěchy rekatolizace na Těšínsku jsou minimální, změnil náboženskou komisi a ta v roce 1661 předvolala stavy a vyzvala je k vyhoštění svých zámeckých kazatelů i jejich rodin, zakázali kázání a zpěv církevních písní. Dále nařídili placení desátku a dalších dávek – křty, církevní úkony a výjezdy do chrámů mimo kraj byly zakázány. Také místní hejtman Jan Jindřich Larisch, bývalý evangelík, pokračoval v rekatolizaci kraje. V roce 1679 se k evangelické víře oficiálně hlásily pouhé tři rodiny. Rozhodující byl také postoj šlechty, která stále více opouštěla evangelickou víru

Za tajemstvím lesních kostelů

kvůli politickým, společenským a materiálním výhodám a také své poddané nutila stát se katolíky.

Navzdory pronásledování zůstala velká část evangelíků reformačnímu hnutí věrná. Na tajných shromážděních četli Bibli a reformační spisy, zpívali písně z bratrských zpěvníků a přistupovali ke svaté Večeři Páně. Své Bible, modlitební knížky a zpěvníky schovávali v dutinách stromů a skalních jeskyních, které byly dokonce bezpečnějšími úkryty než zámek. Pastoři přicházeli ze Slovenska i Polska, převlečení za horaly. Na odlehlých pasekách, v lesích a údolích konali bohoslužby.

Protireformace 17. století uskutečnila svůj cíl na Těšínsku jen částečně. Zatímco v severní části Horního Slezska, v císařském knížectví opolsko-ratibořském, byl protestantismus až na malé zbytky zcela potlačen, v Těšínském knížectví zůstal více či méně uzavřený evangelický blok zachován.

Pětapadesátileté období bez veřejné luterské bohoslužby skončilo roku 1709. V tomto roce přinutil švédský král Karel XII. (cítil se být ručitelem Vestfálského míru) císaře Josefa I., aby byly evangelíkům vráceny všechny slezské kostely odebrané od roku 1672 a v celém Slezsku povolil výstavbu 6 protestantských kostelů (tzv. Altranstädský mír).

Bylo navráceno 120 z 1200 vyvlastěných kostelů, všechny se ovšem nacházely v Dolním Slezsku. V Těšínském knížectví (Horní Slezsko) měly všechny kostely zůstat katolické. Na nátlak švédského krále byl Josef I. také donucen k tomu, aby povolil výstavbu 6 evangelických kostelů, z toho jeden v části Horního Slezska - u města Těšína. Císař si vymínil, že byl postaven za městem, na dostřel dělové koule od městských hradeb. Kostel se nazýval „Ježíšův kostel“ nebo též „kostel milosti,“ (Gnadenkirche). Důvod byl ten, že se k augsburskému vyznání hlásily tisíce věřících (až 40 000 členů po jeho vybudování), kteří museli přes 50 let cestovat na bohoslužby mnoho desítek kilometrů. Stavba Ježíšova kostela byla zahájena 24.5.1709. Při kostelu byla vybudována i škola. Kostel a škola, se staly záhy centrem pietismu. Pietismus byl nutnou reakcí na tehdejší scestnou luterskou orthodoxii, která se projevovala lpěním na tradici

a konfesích jednotlivých denominací a zanedbáváním praktické biblické zvěsti. Protestantští theologové zdůrazňovali čistotu učení a nedbali na každodenní křesťanský život. Pietisté naproti tomu zdůrazňovali praktickou zbožnost, znovuzrození, vnější a vnitřní misii. Pro Těšínsko bylo proto velkým požehnáním, že již od začátku zde pracovali významní pietisté: pastoři Jan Muthmann, Samuel Sassadius a zvláště Johann Adam Steinmetz. Tito těšínské pietisté se významně zasloužili o obnovu Jednoty bratrské. Tajní evangelíci z Kravařska a okolí tajně docházeli do těšínského kostela, kde mnozí z nich našli jistotu spasení. Například David Nitschmann, pozdější biskup obnovené Jednoty bratrské, měl se Steinmetzem duchovní rozhovor o Vánocích 1722, na nějž později takto vzpomínal: „Když jsem s ním rozmlouval, bylo mé srdce velice uklidněno nad výkladem učení o zásluhách Spasitele, že ubohý hříšník, takový, jaký je, může přijít pouze k němu, a bude přijat. Mým bratřím jsem pak řekl: „Co jsem slyšel a co jsem zakusil ve svém srdci, to nemohu slovy vyjádřit, měli byste tam sami jít a slyšet.“ Zvěst Božího Slova, kterou Moravané slyšeli v Těšíně, začala radikálně měnit jejich životy. To vše však neuniklo katolickému duchovenstvu a vrchnosti a ti je začali krutě pronásledovat. Za této situace mnozí začali pozorně naslouchat jistému Kristiánu Davidovi, jenž se setkal roku 1722 s hrabětem Zinzendorfem. Ten mu slíbil, že je ochoten přijmout moravské protestanty na svém panství v Sasku. Mnozí Moravané tuto nabídku přijali, uprchli a založili obec Ochranov. Mnoho z těchto uprchlíků, kteří sedávali na kázáních v Těšíně a byli zde duchovně probuzeni, odešlo z Ochranova na misii: do Afriky, Skandinávie, Ruska, Indie, Severní Ameriky, Grónska a dalších končin. Stojí za to připomenout, že pod vlivem svědectví Moravských bratří prožil své obrácení i John Wesley, zakladatel metodismu. Význam Těšína pro obnovu Jednoty bratrské patří k velkolepým kapitolám z dějin těšínských protestantů (tento význam uznává ve svých pamětech také sám Zinzendorf). Německy píšící historik Oskar Wagner napsal dokonce, že: „svým podílem na růstu a vzniku... obnovené Jednoty bratrské vešly dějiny kostela milosti v Těšíně do

Za tajemstvím lesních kostelů

dějin světového protestantismu.“ Žel ne všichni pastoři měli na mysli probuzeneckou činnost mezi sborovníky, kteří jim byli svěřeni. Další dva těšíňští pastoři (celkem jich bylo pět) se postavili proti této práci a pomocí katolické strany dosáhli toho, že dekretem císaře Karla VI. byli tito pietističtí pastoři v roce 1730 navždy vypovězeni ze Slezska a celého Rakouska. Těšíňští evangelíci a kazatelé ovlivnili svou prací nejen Těšínsko samotné, ale i blízkou severní Moravu a přilehlá slezská knížectví. Největší ovoce přineslo těšínským pietistům zvěstování evangelia německo-jazyčným tajným evangelíkům z našeho Kravařska, zvláště ze Suchdolu a Kunína, které jsou vzdáleny asi 60 km od Těšína. Zdejší potomci českých bratří tajně uchovávali po celé 17. století víru svých předků a těšínský kostel, do nějž začali tajně docházet, pro ně znamenal novou vzpruhu v jejich víře.

Krutou dobu protireformace ukončil až toleranční patent císaře Josefa II., který byl ve Slezsku s ohledem na místní specifické poměry vyhlášen v pozměněné formě až roku 1782. Přinesl zejména možnost budovat nové modlitebny a zřizovat školy. Toleranční modlitebny však musely být bez věže a nesměly mít veřejný vchod z ulice. V době toleranční byly na Těšínsku vystavěny modlitebny v Bielsku, Jaworzu, Wiśle, Bludovicích, Komorní Lhotce, Bystřici, Drogomyšlu, Ustroni, Návsí, Goleszowie a Bielsku Starym. Do nových sborů přicházeli v první fázi duchovní zejména ze Slovenska. Všichni těšíňští evangelíci byli začleněni do celorakouské evangelické církve a. v. Je zajímavé, že celorakouská konzistoř a. v., pod níž spadaly sbory od Terstu po Lvov, sídlila do roku 1785 v Těšíně. Těšín byl pro rakouské evangelíky významný také tím, že tu v letech 1813-1873 existovalo evangelické gymnásium, hojně navštěvované studenty z celé monarchie.

Plnou rovnoprávnost s katolíky obdrželi evangelíci teprve po roce 1848 Císařským patentem z roku 1861.

Přínos pietismu na Těšínsku:

Pro Slezsko byl klíčovým pietistický směr, jehož baštou bylo Halle a duchovním otcem August Hermann Francke (†1727). Ten na pozvání Bedřicha III. Braniborského zorganizoval v Halle univerzitu a vytvořil sirotčinec. Halle vnášelo pietismus do Slezska dvojnásobným způsobem: jednak prostřednictvím svých emisarů či misionářů a také prostřednictvím svých studentů: podle matriky hallské univerzity na ní do roku 1730 studovalo na 760 studentů ze Slezska. Jiným impulsem pro slezský pietismus byl průchod švédských vojsk Karla XII. v prvním desetiletí 18. století. Toto vojsko konalo evangelické polní bohoslužby, jimiž se Slezané inspirovali. Spontánně vzniklo duchovní probuzení zejména mezi dětmi a mládeží – setkávali se pod širým nebem, zpívali a modlili se; tomuto hnutí se říká „revolta dětí“. Zřejmě i díky modlitbám těchto dětí bylo v letech 1707-1709 evangelíkům ve Slezsku vráceno na 120 kostelů a šest dalších si mohli nově vystavět (mezi nimi i Ježíšův kostel v Těšíně).

Pietističtí pastoři na Těšínsku Muthmann, Steinmetz a Sassadius aj. ve spolupráci s dalšími probuzeneckými učiteli (J. Sargánek, J. Liberdaaj.) a za podpory pietistické šlechty rozvinuli v Těšíně dílo duchovní obnovy: kromě kázání vzdělávali lid na tzv. konvektiklech, což byla setkání v soukromých obydlích či v sakristii, dále prostřednictvím katechizací a opakováním kázání. Jejich práce přinášela ovoce: víra evangelíků se prohloubila, přibývalo i nových přívrženců (je znám dokonce i případ obrácení židovské dívky). Velká pozornost byla věnována školství a výchově mládeže. Evangelická škola, založená r. 1709, zažila velký rozkvět ve 20. letech 18. stol., a to pod vedením pastora Jana Adama Steinmetze, který působil jako její inspektor. Zatímco v počátcích neměla škola ani 20 žáků, v polovině 20. let jejich počet stoupl až téměř ke 150!

To vše však neuniklo katolickému duchovenstvu a vrchnosti a ti je začali krutě pronásledovat a trestat: byli zavíráni do nejhorších žalářů, trestáni nucenými pracemi, byli bití a spoutáváni až do krve. Za této situace mnozí začali pozorně naslouchat tesaři Kristiánu Davidovi, jenž se setkal roku 1722 s hrabětem Zinzen-

Za tajemstvím lesních kostelů

dorfem, který mu slíbil, že je ochoten přijmout moravské protestanty na svém berthelsdorfském panství v Sasku. Moravané tuto nabídku přijali a začali prchat do exilu, dne 17. června 1722 založili na Zinzendorfových statcích obec Ochranov (Herrnhut).

Mnoho z těchto uprchlíků, kteří sedávali na kázáních v Těšíně a byli zde duchovně probuzeni, odešlo z Ochranova na misii: do Afriky, Skandinávie, Ruska, Indie, Surinamu, Severní Ameriky (mezi Indiány), do Grónska či na Labrador. Pod vlivem svědectví Moravských bratří prožil své obrácení i John Wesley, zakladatel metodismu. Význam Těšína pro obnovu Jednoty bratrské patří k nejvelkolepějším kapitolám z dějin těšínských protestantů. Německy píšící historik Oskar Wagner napsal: „Svým podílem na růstu a vzniku ochranovské bratrské obce, obnovené Jednoty bratrské... vešly dějiny kostela milosti v Těšíně do dějin světového protestantismu.,,

Požehnaná práce pietistů byla s velkou nevolí sledována též ze strany katolíků a jezuitů zvláště. A nelénili, aby tuto práci mařili; žel, ortodoxní pastoři si neváhali při tom „přihřát svou polívčičku.,, Roku 1722 obvinili katolický děkan Schwider a daňový úředník Jiří T. Battik Steinmetze, Muthmanna a Sassadia z organizování soukromých konvektiklů a královský vrchní úřad ve Vratislavi je svým dekretem ze 6. srpna 1722 zakázal. Snahy o změnu tohoto rozhodnutí vyšly naprázdno. Pietisté se se zákazem nakonec vyrovnali tak, že všechna shromáždění přesunuli do sakristie, kde se vešlo i 100-300 osob a při shromáždění otevřeli okna a dveře, takže toto shromáždění dle jejich názoru nemohlo být pokládáno za „soukromé.,, Odpůrci pietistů proto přiměli těšínského zemského hejtmána ke zřízení vyšetřovací komise, a tak roku 1723 začal proces s pietisty. Kromě Schwidera a Battika se proti nim postavili mj. i ortodoxní pastoři Hentschel a Schmidt. Pietisté však měli tu výhodu, že se za ně cele postavilo šlechtické církevní představenstvo a rozhodně žádalo zastavení procesu. Vratislavský vrchní úřad této žádosti svým ediktem z 18. října 1723 vyhověl. Situace se tak uklidnila – ale ne úplně. Emoce byly v Těšíně natolik zjitřené, že bylo jasné, že protivníci probuzení se tak lehce nevzdají.

Vždyť pietisté pokračovali v konání konvektiklů a pašovali do země zakázané evangelické knihy.

Mezitím se dalším centrem pietismu stalo Bílsko, kde se r. 1725 obrátilo vícero lidí, kteří vytvořili probuzeneckou laickou skupinu – patřili k ní bratři Fuchsové, jeden obchodník a druhý kovář, tkadlec Schlosske aj.

Protivníci pietistů k tomu všemu samozřejmě pasivně nepřihlíželi: kromě toho, že si v červnu 1724 vymohli reskript, kterým bylo pastorům zakázáno nechat v kostele kázat cizí kazatele, začali se vyzbrojovat pro obnovení procesu. Hentschel a Schmidt se obrátili na universitu ve Wittenbergu, aby situaci zhodnotila a vydala dobrozdání o pravověrnosti probuzeneckých pastorů. Universita, přestože byla sídlem tuhé lutherské orthodoxy, se nevyjádřila jednoznačně proti Steinmetzovi a jeho kolegům s odůvodněním, že má pro posudek málo podkladů. (O tvrdý odsudek pietistů v Těšíně se zato krátce nato postaral wittenberský profesor Wernsdorf, který proti nim vydal štvavý spisek.)

Jelikož bylo třeba se proti útokům z Wittenbergu bránit, obrátilo se církevní představenstvo na universitu v Jeně a posléze i na vrchní konzistoř v Drážďanech, aby také vydaly pastorům osvědčení: obě instituce Steinmetze a jeho kolegy jednoznačně podpořily. To ovšem nezabránilo tomu, aby byl v roce 1726 obnoven proces proti pietistům. Spor se rozvíjel v jejich neprospěch a v prosinci 1728 bylo na Steinmetze dokonce uvaleno domácí vězení. Církevní představenstvo se snažilo nepříznivý vývoj sporu zvrátit seč mu síly stačily – konflikt mezitím nabral takové obrátky, že se přesunul z Vratislavi k České dvorské kanceláři do Vídně a nakonec k samotnému císaři. Císař Karel VI. ho ukončil svým dekretem z 31. ledna 1730, kterým pastory Muthmanna, Steinmetze a Sassadia, jakož i učitele Sargánka a Jerichovia navždy vypověděl ze všech svých dědičných zemí.

Vyhnaní pastýři těšínského evangelického lidu však zanechali nesmazatelnou stopu jak na Těšínsku samotném, tak díky svému vlivu na Moravské bratry na různých místech celé zeměkoule.

Za tajemstvím lesních kostelů

Zdroje:

- KANTOR, Miroslav. Některé vybrané aspekty církevní (zvláště protestantské) historie Těšínska. In: *Go-east-mission.net* [online]. 2008 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: http://www.go-east-mission.net/dateien/cz/129_101108.pdf
- ŘÍČAN, Daniel. Ze zapomenutých dějin Slezska - Těšínský „kostel milosti„: Příspěvek k dějinám Moravských bratří, 8. část. In: *Go-east-mission.net* [online]. 2005 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: http://www.go-east-mission.net/dateien/cz/129_101108.pdf
- Slezská církev evangelická augsburského vyznání. In: *Rozhlas.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/cirkve/_zprava/213152
- SPRATEK, Daniel. Které duchovní proudy ovlivnily evangelíky na Těšínsku. In: *Sceav.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://sceav.cz/index.php/cs/z-historie/440-ktere-duchovni-proudy-ovlivnily-evangeliky-na-tesinsku?start=4>
- SPRATEK, Daniel. Stručná historie Slezské církve evangelické a.v. In: *Sceav.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://sceav.cz/index.php/cs/z-historie/65-struna-historie-slezske-cirkve-evangelicke-av>